examen bundel®

2017|2018

M. Reints
P. Merkx

havo

Nederlands

Jouw beste voorbereiding
op je examen in 2018

ThiemeMeulenhoff

Voorwoord

Met deze EXAMENBUNDEL kun je je goed voorbereiden op het centraal examen voor het vak Nederlands op niveau havo. Je kunt met deze EXAMENBUNDEL je leesvaardigheid oefenen in je eigen tijd en in je eigen tempo. Ook is er aandacht voor argumentatieve vaardigheden voor zover het analyseren en beoordelen van een betoog betreft.

De EXAMENBUNDEL bevat de volgende onderdelen:

oriëntatietoets Je kunt beginnen met een oriëntatietoets. Deze toets geeft je een beeld van je kennis van de examenstof. De antwoorden vind je op www.examenbundel.nl. Na het invullen van je scores krijg je een handig studieadvies.

deel 1 Hier vind je een overzicht met theorie. In de eerste paragraaf staat beschreven wat je kunt verwachten op het centraal examen. Ook is er een lijst opgenomen met woorden die veel in examens voorkomen. Dit overzicht wordt gevolgd door oefenopdrachten om te toetsen of de theorie is begrepen, met daarachter de uitwerkingen.

deel 2 In deel 2 vind je vier volledige oefenexamens die speciaal voor deze bundel zijn samengesteld. Op deze oefenexamens volgen steeds de antwoorden met een heldere toelichting.

deel 3 Hierin is het voorbeeldexamen opgenomen van College voor Examens, plus de examens van 2015 en 2016. Ook bij deze examens vind je duidelijke uitwerkingen van de antwoorden.

deel 4 Hierin vind je nog het examen 2017-I zonder uitwerkingen. De antwoorden staan op www.examenbundel.nl.

bijlagen Achter in deze bundel staan tabellen om je cijfer te bepalen voor de in deel 2 en 3 opgenomen examens. Ook vind je er een register waarbij je examens kunt zoeken op onderwerpen uit de theorie.

Op www.examenbundel.nl vind je veel gratis oefenexamens die je kunt downloaden. Denk eraan dat de examens Nederlands van vóór 2015 niet zo geschikt zijn om mee te oefenen.

Het centraal examen Nederlands havo 2018 wordt afgenomen op **donderdag 17 mei tussen 13.30 en 16.30 uur**.
De makers van de EXAMENBUNDEL wensen je daarbij alvast heel veel succes!

Voor reacties, zowel van leerlingen als van docenten, houden wij ons graag aanbevolen. Mail naar vo@thiememeulenhoff.nl.

Amersfoort, mei 2017

Opmerking
De overheid stelt regels op die betrekking hebben op de specifieke examenonderwerpen in 2018, de hulpmiddelen die je tijdens je examen mag gebruiken, duur en datum van je examen, etc. Hoewel deze EXAMENBUNDEL met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is samengesteld, kunnen auteurs en uitgever geen aansprakelijkheid aanvaarden voor de aanwijzingen die betrekking hebben op publicaties van de overheid.
Het is altijd raadzaam je docent of onze website www.examenbundel.nl te raadplegen voor actuele informatie die voor jouw examen van belang kan zijn.

© ThiemeMeulenhoff

Inhoud

3 voorwoord

7 **oriëntatietoets**
nagaan wat je nu kunt

9 opgaven

17 **deel 1**
het centraal examen:
theorie met oefenopgaven

19 1 het centraal examen
21 2 taalgebruik en aantal woorden
23 3 signaalwoorden en signaalzinnen
24 4 tekstsoort, schrijfdoel, intentie van de schrijver
26 5 citeren en met eigen woorden
28 6 hoofdgedachte en hoofdvraag
30 7 samenvatten
32 8 functie van tekstgedeelte
36 9 standpunt en argumenten
38 10 argumentatie en argumentatieschema's
40 11 drogredenen
42 12 aanvaardbaarheid van argumentatie
45 13 veelvoorkomende woorden in de examens

49 oefenopgave A
53 oefenopgave B
58 uitwerkingen

61 **deel 2**
het centraal examen:
4 oefenexamens
met uitwerkingen

63 oefenexamen 1: samengesteld uit examenteksten van 2013-I, 2008-I en 2003-II
75 uitwerking

82 oefenexamen 2: samengesteld uit examenteksten van 2013-II en 2006-I
93 uitwerking

98 oefenexamen 3: samengesteld uit examenteksten van 2014-I, 2010-I en 2005-II
112 uitwerking

117 oefenexamen 4: samengesteld uit examenteksten van 2014-II en 2007-I
128 uitwerking

© ThiemeMeulenhoff

135 **deel 3**
het centraal examen: voorbeeldexamen en examens 2015-I, 2015-II, 2016-I en 2016-II met uitwerkingen

voorbeeldexamen
137 tekst 1: *De misdaadparadox*
143 tekst 2: *Tevredenen en legen*
146 tekst 3: *(Vermeende) rampen*
149 tekst 4: *Biologisch is beter*
151 uitwerking

2015-I
159 tekst 1: *Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing*
166 tekst 2: *Samen sterk*
169 tekst 3: *Dure eieren*
171 tekst 4: *Weg met Duck en Mouse?*
174 uitwerking

2015-II
182 tekst 1: *De terreur van de* like-*knop*
188 tekst 2: *Burn-out*
190 tekst 3: *Nederland, talenland?*
193 tekst 4: *Sleutelen aan voedsel*
196 uitwerking

2016-I
204 tekst 1: *Hoe we waarheden vermijden*
210 tekst 2: *Of een megaseller, of bijna niets*
213 tekst 3: *Eindelijk gebeurt er iets in het boekenvak*
217 tekst 4: *Ik eet wat ik wil*
220 uitwerking

2016-II
228 tekst 1: *Afgekeurd*
234 tekst 2: *Eigenzinnig met zijn allen*
237 tekst 3: *Statiegeld moet*
239 tekst 4: *Geef hier die fles*
242 uitwerking

251 **deel 4**
het centraal examen: examen 2017-I zonder uitwerkingen

253 examen 2017-I

bijlagen

cijferbepaling deel 2 en 3
register

© ThiemeMeulenhoff

oriëntatietoets

nagaan wat je nu kunt

Examenopgaven hebben een hoge moeilijkheidsgraad doordat in een opgave vaak verschillende onderdelen van de examenstof aan de orde komen.

Deze toets
- geeft je een beeld van je kennis van de examenstof;
- bestaat uit (aangepaste) examenvragen.

Wanneer je de scores invoert op www.examenbundel.nl bij het onderdeel Antwoorden oriëntatietoets voor havo Nederlands, krijg je te zien met welke hoofdstukken uit de EXAMENBUNDEL je in ieder geval nog zou moeten oefenen.

Na extra oefenen (in deel 1 van deze bundel) ben je klaar om aan de complete examens te beginnen (in deel 2, 3 en 4).

oriëntatietoets

tekst 1

Hij is jong en hij leest (niet)

(1) Ooit was hij een steunpilaar van de krant: de Jonge Lezer. Inmiddels laat hij het in groten getale afweten. Nieuws haalt hij ergens anders vandaan. Hij is liever online of hangt voor de tv. Waarom leest hij niet en als hij leest, wat leest hij dan? En is hij werkelijk zo onverschillig als iedereen altijd zegt? Er is een crisis rond de Jonge Lezer. Sinds het jaar 2000 nam het aantal abonnementen onder jongeren schrikbarend snel af; ontlezing is een van de oorzaken van de crisis bij dagbladen. Wat is het probleem? Waarom haakt de Jonge Lezer af?

(2) De term 'Jonge Lezer' veronderstelt twee dingen. Allereerst dat de persoon daadwerkelijk leest. Daarmee valt meteen een deel van de potentiële doelgroep af, want er zijn enorm veel jongeren die niets lezen: geen kranten, geen tijdschriften, geen boeken. Ten tweede dat de persoon jong is. Maar wat is jong? Zijn dat scholieren, studenten of de huidige dertigers?

(3) Het gemakkelijkst is om de Jonge Lezer te zien als iemand die volwassen is geworden in een tijd waarin kranten niet meer de primaire bron van informatie zijn: de tijd van de nieuwe media. De Jonge Lezer zou dan rond de dertig zijn. Irene Costera Meijer, hoogleraar journalistiek aan de Vrije Universiteit, deed veel onderzoek naar deze groep en adviseerde daarover onder meer het NOS-Journaal. Zij zegt: "Een Nederlander onder de 35 besteedt per dag gemiddeld een halve minuut aan een opinieblad en 11,7 minuten aan een dagblad. Aan tv besteedt hij 31,9 minuten per dag en aan internet 8,9 minuten. De afname van de tijd die besteed wordt aan kranten en tijdschriften, is al dertig jaar aan de gang, maar gaat steeds sneller."

(4) Waarom leest de Jonge Lezer niet meer? Dat is de hamvraag. Eén antwoord ligt voor de hand: meer dan ooit zijn er andere dingen te doen. Er verschijnen meer films, tv-kanalen en computergames, internet is overal toegankelijk, het sociale leven van jongeren wordt steeds drukker. Waarom dan nog romans en tijdschriften lezen? En misschien, zo wordt vaak gesuggereerd, is de Jonge Lezer steeds minder geïnteresseerd in de buitenwereld die kranten, bladen en boeken binnenbrengen. Volgens marktonderzoek van onderzoeksbureau Motivaction (2008) is Nederland zich over de volle breedte van de bevolking minder betrokken gaan voelen bij milieuvraagstukken, politiek en maatschappij. Dit geldt in steeds sterkere mate voor de jongeren.

(5) Costera Meijer: "Het wordt algemeen verondersteld dat tot je 25ste het nieuws er niet toe doet en misschien speelt dat voor Nederland in het bijzonder. De jongeren in Nederland behoren, volgens verschillende onderzoeken, tot de gelukkigste jongeren ter wereld. Ze voelen zich niet aangesproken door de permanent kritische toonzetting die de meeste kranten en tijdschriften hanteren. Kranten lezen is een ritme, een gewoonte, die de jongste generaties niet ontwikkelen of willen ontwikkelen."

(6) De jongvolwassene van vandaag zat tien jaar terug op de middelbare school. Dat was niet de ideale tijd voor de Jonge Lezer. Ik kan het weten, ik was erbij. In 1999 werd landelijk de 'tweede fase' ingevoerd, ook bekend

© ThiemeMeulenhoff

als het ‘studiehuis’. De leerling werd geacht meer zelfstandig te werken, waardoor het leerproces niet langer alleen in handen was van de docent. Wat de scholier van die tijd extra apathisch tegenover lezen maakte, was dat de opkomst van internet als massamedium zich vrijwel gelijktijdig voltrok met de invoering van het studiehuis. Dat maakte het studiehuis, dat deels uitging van het zelf vergaren van kennis voor verslagen en werkstukken, extra kwetsbaar. Het daadwerkelijk lezen in studieboeken op school nam af; onderwijs in mediavaardigheden nam toe. Bij de Jonge Lezer is lezen nooit vanzelfsprekend geworden vanuit school.

(7) Volgens Hans Nijenhuis ligt het niet alleen aan de Jonge Lezer dat die zich niet aangesproken voelt door kranten, het ligt ook aan de kranten zelf. Nijenhuis (1962) was redactiechef bij ‘nrc.next’, de krant die op de Jonge Lezer mikt. Er is sprake van een Nieuwe Lezer die ook veertig jaar oud kan zijn. Nijenhuis: “Vroeger kwam een man van dertig om half zes uit zijn werk, dan gaf zijn vrouw hem een biertje en zijn krant. Om kwart over zes ging hij eten – zijn vrouw kookte uiteraard. Om zeven uur bracht hij zijn kinderen naar bed en om half negen kon hij weer verder lezen in zijn krant. De dertiger van nu haalt om half zes zijn kinderen uit de crèche en begint met koken – want zijn vrouw heeft een minstens zo belangrijke baan als hij. Nadat hij zijn kinderen naar bed heeft gebracht en het Journaal heeft gekeken, kan hij, om half negen, voor het eerst aan zijn krant denken. Dat maakt een groot verschil.”

(8) Volgens huisfilosoof van ‘nrc.next’, Rob Wijnberg, is de jongere van tegenwoordig afkerig van het nieuws, omdat hij de deskundigheid van de journalistiek wantrouwt. Wijnberg schrijft over de apathie van de jonge generatie in ‘Boeiuh! Het stille protest van de jeugd’ (2007). Wijnberg is zelf een Jonge Lezer (1982) en hij probeert de schijnbare onverschilligheid van zijn leeftijdgenoten te duiden. “De hoofdschuldige aan de apathie is de informatieoverload, waar wij dag in dag uit mee te kampen hebben. Veel meer dan ouderen worden jongeren overspoeld met nieuws, zozeer dat het noodzakelijk wordt om een muur op te trekken om zo bewust niet te worden meegesleurd in de draaikolk van tragiek die iedere nieuwe gebeurtenis met zich meebrengt. (...) Het is apathie uit zelfbescherming.” Bovendien is die overload zo gevormd dat deze desinteresse in de hand werkt. Wijnberg meent dat zijn generatie wordt bestookt met kant-en-klare opinievorming. Elk nieuwsfeit wordt gepresenteerd met tien hapklare meningen in de vorm van columns, analyses, praatprogramma’s en achtergronden. Dat zorgt voor passiviteit: je hoeft er niet meer over na te denken.

(9) Wijnbergs analyse is plausibel en maar al te herkenbaar. Er wordt zo veel nieuws op je afgevuurd dat je er vanzelf onverschillig van wordt. Maar is die Jonge Lezer echt zo apathisch als Wijnberg veronderstelt? Een goede graadmeter voor het antwoord op die vraag is wat er in de boekenkast van de Jonge Lezer staat. Veel Nederlandse en buitenlandse fictie, zo blijkt. Hoe zit het dan met die apathie? Het tegendeel is waar: ook non-fictie wordt veel gelezen. Dat laatste is veelzeggend. Neem het boek ‘Het zijn net mensen’ (2006) van Joris Luyendijk, over de wijze waarop media omgaan met het conflict in het Midden-Oosten. De populariteit van dat boek is deels te verklaren vanuit de goede blik van de Jonge Lezer op de media. Hij weet hoe die werken en realiseert zich dat de waarheid die de journalistiek vertelt, relatief is. De Jonge Lezer is niet zo

© ThiemeMeulenhoff

apathisch als het lijkt; hij zet zijn belangstelling alleen niet om in dingen die gemakkelijk te meten zijn, zoals lidmaatschappen van politieke partijen, deelnames aan demonstraties of krantenabonnementen. Nog steeds heeft Nederland een ongekend hoge (jongeren)opkomst bij verkiezingen en, om Wijnberg nog eens tegengas te geven, die worden onderling volop besproken.

(10) De Nieuwe Lezer heeft aanzienlijk meer belangstelling dan hij tijd heeft. Dat is frustrerend. De truc is je als journalist voor te bereiden op wat hij te weten gaat komen. Dus geef bij een belangrijke speech van Obama de lezer een kijkwijzer met acht dingen waarop hij moet letten. Voor de Jonge Lezer is de krant zo een verlengstuk van alle andere media waar hij kennis van neemt. Constant zoekt de krant andere vormen om de lezer te prikkelen. Hoe leg je de kredietcrisis uit? Niet in een groot achtergrondverhaal, maar door columnist Aaf Brandt Corstius te laten msn'en met een economieredacteur en dat msn-gesprek woordelijk te plaatsen. "Dat was een enorme hit," zegt Nijenhuis. "En hooguit twee uur werk."

(11) De ironie is natuurlijk dat de Jonge Lezer meer leest dan ooit; hij betaalt er alleen niet voor. Hij leest op internet, in gratis dagbladen, op flatscreens in stations en warenhuizen die de headlines continu projecteren. Hij leest zelfs zo veel en krijgt zo veel prikkels binnen dat hij een ander kader zoekt om het te verwerken. In plaats van dat kranten dat kader zijn, ziet de Jonge Lezer de geschreven media nog eens als een extra prikkel. Hoogleraar journalistiek Costera Meijer: "Te veel kranten stellen zichzelf de vraag hoe ze meer jongeren kunnen bereiken, maar dat is onzinnig. Vraag jezelf af hoe je meer voor jongeren kunt betekenen. Zorg ervoor dat je iets maakt wat niet aanvoelt als huiswerk, maar iets wat de Jonge Lezer helpt." De gemiddelde Jonge Lezer die 11,9 minuten per dag de krant leest, voelt heel goed aan wat de toon is van journalisten en of die toon bij hem past. Jongeren hebben ideologie verruild voor identiteit. Ze lezen een blad, krant of roman, omdat ze denken dat die bij hen past. Ze kopen bewust 'nrc.next' en niet 'NRC Handelsblad'. Nog iets wat uit verschillende onderzoeken blijkt: jongeren worden steeds intelligenter. Dit is de generatie van Joris Luyendijk-lezers; ze hebben de media heel goed door. De media hen alleen nog niet.

naar: Joost de Vries
uit: De Groene Amsterdammer

'Bij de Jonge Lezer is lezen nooit vanzelfsprekend geworden vanuit school.'
(regels 104-106)

1 Op welk type redenering is, gelet op alinea 6, deze conclusie gebaseerd?
Er wordt geredeneerd op basis van
A middel en doel.
B oorzaak en gevolg.
C vergelijking.
D voorbeelden.

© ThiemeMeulenhoff

In alinea 8 gaat Wijnberg in op de door hem veronderstelde apathie van de Jonge Lezer.

2 Op welk type argumentatie zijn zijn beweringen gebaseerd?
argumentatie op basis van
A feiten
B gezag
C wetenschap

Volgens Wijnberg is de jongere van tegenwoordig afkerig van het nieuws, omdat hij de deskundigheid van de journalistiek wantrouwt.

3 Ondersteunt Wijnberg deze uitspraak met argumenten?
A Ja, in alinea 8.
B Ja, in alinea 9.
C Nee, er is geen ondersteuning voor die uitspraak.

4 Welk bezwaar zou je, gelet op de inhoud van alinea 9, kunnen maken tegen de redenering omtrent het leesgedrag van jongeren in alinea 5?
A Er wordt een voorbarige conclusie getrokken.
B Er is sprake van een persoonlijke aanval.
C Er is sprake van een onjuiste vergelijking.
D Oorzaak en gevolg worden door elkaar gehaald.

'In plaats van dat kranten dat kader zijn, ziet de Jonge Lezer de geschreven media nog eens als een extra prikkel.' (regels 226-229)

5 Welke van de onderstaande beweringen komt inhoudelijk het meest overeen met dit citaat?
A De gemiddelde Jonge Lezer van nu leest minder de krant, maar haalt elders zijn informatie vandaan.
B De Jonge Lezer van nu haalt zijn informatie uit vele bronnen, en dag- en opiniebladen horen daar ook toe.
C De Jonge Lezer van nu leest veel meer vanuit zijn eigen identiteit allerlei kranten en heeft een brede visie.
D De Jonge Lezer van vroeger las behoorlijk veel, terwijl de Jonge Lezer van nu minder maar wel selectiever leest.

De tekst *Hij is jong en hij leest (niet)* is te verdelen in 4 delen.
Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:
1 De Jonge Lezer – een probleem
2 Profielschets van de Jonge Lezer
3 Vaak geopperde verklaringen voor de ontlezing
4 De ontlezing weerlegd

6 Bij welke alinea begint deel 3?

7 Bij welke alinea begint deel 4?

8 Wat is de hoofdgedachte van de tekst *Hij is jong en hij leest (niet)*?
A De Jonge Lezer van tegenwoordig wantrouwt de deskundigheid van de journalistiek, wat leidt tot minder abonnementen en afkerigheid van het nieuws.
B Doordat jonge ouders nu vaker allebei een veeleisende baan hebben, is er steeds minder tijd beschikbaar gekomen om kranten en opiniebladen te lezen.
C Het is zorgwekkend dat ook uit onderzoek blijkt dat jongeren al langere tijd steeds minder tijd besteden aan het lezen van dag- en opiniebladen.
D Jongeren lezen niet minder, maar de dag- en opiniebladen hebben in het overaanbod van informatie een geheel andere plek en functie gekregen.

© ThiemeMeulenhoff

Bundels voor al je vakken bestel je op

www.examenbundel.nl

examenbundels

havo	**Duits**	978-90-06-39163-3
havo	**Engels**	978-90-06-39187-9
havo	**Frans**	978-90-06-39171-8
havo	**Nederlands**	978-90-06-39170-1
havo	**biologie**	978-90-06-39162-6
havo	**natuurkunde**	978-90-06-39172-5
havo	**scheikunde**	978-90-06-39190-9
havo	**wiskunde A**	978-90-06-39200-5
havo	**wiskunde B**	978-90-06-39201-2
havo	**aardrijkskunde**	978-90-06-39184-8
havo	**economie**	978-90-06-39183-1
havo	**geschiedenis**	978-90-06-39186-2
havo	**m&o**	978-90-06-39175-6
havo	**maatschappijwetenschappen**	978-90-06-39173-2

Meer kans van slagen met de *Examenbundel*! De *Examenbundel* bevat oefenexamens met uitleg bij de antwoorden, zodat je leert tijdens het oefenen.

De bundel is speciaal samengesteld voor dit schooljaar, dus je oefent altijd de juiste stof. Test je kennis met de Oriëntatietoets en kijk voor meer tips om te slagen op *www.examenbundel.nl*.

havo

samengevat

havo	**biologie**
havo	**natuurkunde**
havo	**scheikunde**
havo	**wiskunde A**
havo	**wiskunde B**
havo	**aardrijkskunde**
havo	**geschiedenis**
havo	**economie**
havo	**m&o**
h/v	**Nederlands 3F / 4F**
h/v	**rekenen 3F**

Meer kans van slagen met *Samengevat*! *Samengevat* biedt je een helder en beknopt overzicht van alle examenstof.

Engels/Duits/Frans in de praktijk zijn theorieboekjes die geworteld zijn in de praktijk. Met een compacte uitleg van grammatica en vele voorbeeldzinnen.

Engels in de praktijk	978-90-06-07397-3
Duits in de praktijk	978-90-06-07396-6
Frans in de praktijk	978-90-06-07398-0

Al onze uitgaven zijn verkrijgbaar via de erkende boekhandel.

9 789006 391701